

TOÀN CẢNH AN NINH - CHÍNH TRỊ THẾ GIỚI NĂM 2020 VÀ MỘT SỐ DỰ BÁO NĂM 2021

Năm 2020 đã khép lại, nhưng sẽ là năm để lại nhiều dấu ấn quan trọng trong tiến trình lịch sử nhân loại. Dịch COVID-19 bất ngờ bùng phát đã gây ra cuộc khủng hoảng mang tính toàn cầu: cạnh tranh gay gắt giữa các cường quốc, cùng các thách thức an ninh nổi lên gây chia rẽ, tranh chấp, đối đầu, xung đột ở nhiều khu vực, giữa các nước lớn với nhau và ngay tại mỗi nước. Nhưng trong bối cảnh đó cũng có không ít hành động, thông điệp tích cực được truyền đi với quyết tâm hóa giải các mâu thuẫn, củng cố các thể chế đa phương và liên kết toàn cầu.

Nhìn lại bức tranh an ninh - chính trị thế giới năm 2020

- Cuộc chiến chống đại dịch, hợp tác và chia rẽ:

Cuộc khủng hoảng toàn cầu có khởi nguồn tại thành phố Vũ Hán (Trung Quốc) từ cuối tháng 12/2019, tác nhân là virus SARS-CoV-2 sau được đặt tên là COVID-19 nhanh chóng lan rộng trên phạm vi toàn cầu. Đến cuối năm 2020, thế giới đã ghi nhận hơn 82 triệu ca nhiễm và hơn 1,8 triệu ca tử vong. Theo đánh giá của Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF) do các tác động tiêu cực của đại dịch COVID-19, kinh tế toàn cầu ước giảm 4,4% trong năm 2020¹. COVID-19 đã tác động rất tiêu cực tới mọi mặt của cuộc sống và quan hệ quốc tế. Các nước phải phong tỏa, đóng cửa biên giới, giãn cách xã hội, nhiều ngành kinh tế bị ngưng trệ rơi vào suy thoái nghiêm trọng, sự phát triển của nhân loại đứng trước những nguy cơ, thách thức chưa từng có, chủ nghĩa dân túy, chủ nghĩa bảo hộ, chủ nghĩa bài ngoại thừa dịp trỗi dậy, toàn cầu hóa bị chậm lại... Tuy nhiên, việc đảo ngược toàn cầu hóa sẽ không dễ dàng bởi thực tế là không thể phi toàn cầu hóa cho một thế giới vốn đã toàn cầu hóa. Đại dịch COVID-19 làm cho các quốc gia thấy được giới hạn của Hội nhập quốc tế. Nó làm cho nhân loại thấy rõ tính toàn cầu, tính cộng đồng của loài người chưa thắng thế tính ích kỷ, chủ nghĩa dân tộc. Thế giới lẽ ra cần kết nối, hợp tác phòng chống đại dịch, sản xuất, thử nghiệm vaccine, hỗ trợ kinh nghiệm, vật tư y tế... thì một số nước sử dụng chúng làm công cụ ngoại giao, trục lợi kinh tế. Tuy nhiên, việc bào chế thành công và triển khai tiêm nhiều loại vaccine ngừa COVID-19 từ cuối năm 2020 đang đem lại sự lạc quan về một tương lai tươi sáng cho thế giới.

- Cuộc bầu cử Tổng thống Mỹ đầy kịch tính và chia rẽ sâu sắc:

Năm 2020 dư luận thế giới đổ dồn về Mỹ để theo dõi cuộc bầu cử tổng thống phức tạp, kịch tính, bộc lộ nhiều mặt trái. Cuộc bầu cử có số lượng cử tri

¹ “Điểm lại 10 sự kiện nổi bật của kinh tế thế giới trong năm 2020” <http://thoibaotaichinhvietnam.vn/pages/quoc-te/2020-12-24/diem-lai-10-su-kien-noi-bat-cua-kinh-te-the-gioi-trong-nam-2020-97331.aspx>. Cập nhật 24/12/2020 7:57

cao nhất trong lịch sử Mỹ hơn 100 năm qua diễn ra trong khi Mỹ là nước có số ca nhiễm và số người tử vong vì COVID-19 nhiều nhất thế giới. Thuyết âm mưu về gian lận phiếu bầu, can thiệp từ bên ngoài, khó kiểm chứng. Các vụ kiện tụng, biểu tình, ngôn từ công kích không kiêng dè của 2 ứng cử viên, tranh cãi giữa các bang, các Đại cử tri... Với 306 phiếu đại cử tri ủng hộ, hơn cả con số mà đương kim Tổng thống Mỹ Donald Trump nhận được trong cuộc bầu cử tổng thống năm 2016, ông Joe Biden, ứng viên của Đảng Dân chủ, đã được giới truyền thông Mỹ tuyên bố giành chiến thắng và sau đó cử tri đoàn bỏ phiếu khẳng định kết quả này. Thế nhưng, việc ông Donald Trump có nhiều phản ứng khá cực đoan khiến quá trình chuyển giao chính quyền bị ảnh hưởng. Rõ ràng nước Mỹ có “gót chân Achilles” và không thiếu những vấn đề phức tạp mà họ vẫn phê phán các nước khác. Xã hội Mỹ chia rẽ sâu sắc, trước, trong bầu cử và sẽ kéo dài sau lễ chuyển giao ngày 20/01/2021, gây khó cho việc điều hành của Tổng thống mới.

- Cạnh tranh nước lớn và phân hóa giữa các bên diễn ra nhanh hơn:

Năm 2020, Cạnh tranh giữa Mỹ và Trung Quốc chuyển sang giai đoạn mới-cạnh tranh chiến lược toàn diện, đôi đầu, thậm chí được nhìn nhận là “Chiến tranh Lạnh kiểu mới”. Cạnh tranh bắt đầu là cuộc “khẩu chiến” về nguồn gốc của con virus SARS-CoV-2, tiếp theo là những biện pháp trả đũa lẫn nhau liên quan đến mạng 5G, với những hành động cấm vận, trừng phạt, rồi căng thẳng chuyển sang nội dung nhân quyền, chủ quyền, lập trường trong vấn đề Biển Đông, sau đó lan sang lĩnh vực an ninh quốc gia, ngoại giao và các ứng dụng công nghệ như WeChat, TikTok... mà vẫn chưa có điểm dừng. Cạnh tranh chiến lược Mỹ - Trung làm bộc lộ những mâu thuẫn mang tính cấu trúc cần điều chỉnh như: mâu thuẫn về định hướng phát triển; về mô hình phát triển kinh tế; về hình thái ý thức hệ hay “leadership - vai trò đi đầu lãnh đạo thế giới”. Hơn thế, cạnh tranh còn làm xuất hiện hình thái đôi đầu, phân tách nguy hiểm, làm đình trệ các cơ chế đối thoại, thách thức các cơ chế đa phương và được nhận định là đang rơi vào tình trạng “Chiến tranh Lạnh kiểu mới”.

Quan hệ Mỹ - Nga cũng không kém phần phức tạp, căng thẳng. Với lý do Nga sáp nhập Crimea, liên quan đến xung đột ở Donbass, Ukraine, đầu độc các nhân vật đối lập, can thiệp bầu cử, xâm nhập mạng trái phép..., Mỹ cấm xuất nhập khẩu, ngăn chặn đồng minh và các nước hợp tác công nghiệp quốc phòng, rút khỏi Hiệp ước cắt giảm vũ khí tấn công chiến lược mới (New START), ngăn chặn lắp đặt đường ống dẫn khí Phương Bắc 2, đóng cửa 2 lãnh sự quán cuối cùng ở Nga...

Trong khi đó, quan hệ giữa Mỹ và EU là “đồng sàng dị mộng”, quan hệ Trung - Nga, Trung Quốc - EU, Trung - Nhật lại được tăng cường với những mức độ khác nhau nhờ hợp tác chống dịch. Còn Anh và EU lại đạt được thỏa thuận “ly hôn”. Ngày 24/12, sau gần 9 tháng nỗ lực đàm phán, Anh và Liên minh châu Âu

(EU) cuối cùng cũng đạt được thỏa thuận mở ra mối quan hệ kinh tế và an ninh mới giữa hai bên sau khi Anh rời khỏi EU (Brexit). Nước Anh sẽ chính thức là một quốc gia độc lập hoàn toàn với EU từ ngày 01/01/2021 và tránh được một cuộc “ly hôn” trong hỗn loạn với EU.

- *Các điểm nóng vẫn “tăng nhiệt”:*

Biển Hoa Đông và Biển Đông trong năm 2020: mâu thuẫn, tranh chấp chủ quyền phức tạp ở Biển Hoa Đông giữa Trung Quốc với Nhật Bản và ở Biển Đông giữa Trung Quốc với một số nước ASEAN đe dọa an ninh, hòa bình, ổn định và hợp tác ở khu vực.

Xung đột biên giới Trung - Ấn: Cuộc chạm trán đầu tiên bắt đầu vào ngày 05/5/2020 khi những người lính Ấn Độ và Trung Quốc đụng độ tại Pangong Tso, một hồ nước kéo dài từ Ấn Độ đến Khu tự trị Tây Tạng (Trung Quốc) với Đường Kiểm soát Thực tế (LAC) đi qua. Từ Pangong Tso, tình hình căng thẳng lan đến các khu vực biên giới khác của 2 nước ở Sikkim, thung lũng Galwan, đồng bằng Depsang và Đông Ladakh. Sự kiện xung đột thể hiện thái độ chưa từng thấy của Bắc Kinh trong 40 năm qua ở khu vực. Đồng thời, vụ này cũng châm ngòi lửa phần nộ với người dân Ấn Độ dẫn đến làn sóng tẩy chay các sản phẩm của Trung Quốc.

Xung đột Nagorny - Karabakh: sau nhiều năm căng thẳng âm ỉ, ngày 27/9/2020, chiến sự bùng phát giữa Azerbaijan (quốc gia được công nhận chủ quyền đối với Nagorny - Karabakh) và Armenia (quốc gia hậu thuẫn chính quyền ly khai ở khu vực này). Với vai trò trung gian hòa giải của Nga, hai nước đã đạt được thỏa thuận ngừng bắn vào đêm 10/11/2020. Điểm mới đáng chú ý là Azerbaijan sử dụng hiệu quả máy bay không người lái trong cuộc đụng độ tại khu vực này khiến giới quân sự toàn cầu phải suy tính về phương thức tác chiến mới trong tương lai.

Tình hình Trung Đông năm 2020 diễn ra đầy kịch tính: Khu vực nóng lên khi Mỹ phối hợp với Israel tiến hành các hoạt động quân sự ngăn chặn tiềm năng phát triển vũ khí hạt nhân của Iran, sâu xa là làm sụp đổ chính quyền bị cho là tranh giành vị thế chiến lược với Mỹ ở khu vực. Hành động ám sát nhà khoa học hạt nhân hàng đầu Iran đổ thêm dầu vào lửa, có thể thổi bùng đám cháy trước thời điểm chuyển giao quyền lực ở Mỹ, tạo ra vật cản ngăn chặn nỗ lực nối lại Kế hoạch Hành động Chung Toàn diện (JCPOA). Ở góc độ khác, việc Mỹ làm trung gian để Israel bình thường hóa, thiết lập quan hệ ngoại giao với 5 nước Arab (Ai Cập, Jordan, UAE, Bahrain và Sudan). Nhưng các quan hệ mới ấy lại đẩy các nước Arab vào tình trạng chia rẽ và càng làm mâu thuẫn giữa Israel với Palestin thêm căng thẳng.

- *Chủ nghĩa đa phương, quản trị toàn cầu đứng trước nhiều thách thức:*

Năm 2020, tròn 75 năm kết thúc Chiến tranh thế giới thứ Hai và thành lập Liên Hợp quốc (UN). Trật tự quốc tế này đang bị lung lay khi các nước đều đóng cửa vì dịch COVID-19, còn Mỹ tìm mọi cách bôi nhọ và chỉ trích Trung Quốc, ngừng viện trợ và dọa rút khỏi Tổ chức Y tế Thế giới (WHO). Những thiết chế đang tồn tại chưa thực hiện được đầy đủ vai trò, chức năng của nó. Các thiết chế quốc tế hỗ trợ cho quản trị toàn cầu như UN, WTO,..., kể cả các liên minh quân sự như NATO, hay tổ chức siêu quốc gia như EU đang bị xem là “lỗi thời” khi không được thiết kế để đối phó với đại dịch toàn cầu như COVID-19. Đến khi đại dịch xảy ra thì các tổ chức này gần như hoàn toàn bất lực và vai trò trở nên hết sức mờ nhạt. Còn phản ứng của Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) có phần chậm chạp, chưa thực hiện hết chức năng và hoàn thành vai trò của nó.

Đại dịch COVID-19 làm sức hấp dẫn của “mô hình quản trị kiểu Mỹ” có phần suy giảm. Theo giới phân tích, phản ứng của Chính phủ Liên bang đối với đại dịch là chậm chạp, thiếu đồng bộ, kém hiệu quả và cho rằng Mỹ đã lạc lối. Đại dịch tàn phá cả các quốc gia mở và đóng, giàu và nghèo, cả phương Đông lẫn phương Tây. Những gì còn thiếu ở đây là một phản ứng toàn cầu có hiệu quả. Các phản ứng chính đối với đại dịch đến nay hầu như đều đến từ quốc gia hoặc thậm chí là địa phương, không phải tầm quốc tế. Tình trạng đối phó với đại dịch theo kiểu “mạnh ai nấy làm” đã nói lên nhiều điều về thực trạng nghèo nàn của quản trị toàn cầu.

Năm ASEAN 2020 và điểm sáng Việt Nam:

Năm ASEAN 2020: với tinh thần “Gắn kết và Chủ động thích ứng”, ASEAN đã chung tay vượt qua nhiều khó khăn và đạt được nhiều kết quả quan trọng. ASEAN đã chuyển đổi nhanh chóng phương thức hoạt động, thể hiện qua việc tổ chức trên 550 cuộc họp trực tuyến, trong đó có 20 cuộc họp cấp cao, 70 cuộc họp cấp bộ trưởng. Kết thúc năm ASEAN 2020, lãnh đạo các nước ASEAN đã thông qua Báo cáo đánh giá giữa kỳ, các kế hoạch tổng thể thực hiện Tầm nhìn Cộng đồng ASEAN 2025. Nhiều sáng kiến của ASEAN do Việt Nam dẫn dắt về hợp tác ứng phó COVID-19 cùng các nguy cơ dịch bệnh được công bố và đưa vào triển khai khẩn trương trên thực tế. Một điểm nhấn khác, sau 8 năm đàm phán, trong năm Chủ tịch của Việt Nam, ASEAN và các nước đối tác đã hoàn thành thắng lợi việc đàm phán Hiệp định Đối tác Kinh tế Toàn diện Khu vực (RCEP), mở ra một giai đoạn hợp tác kinh tế thương mại mới đầy hứa hẹn. Theo Thủ tướng Chính phủ Nguyễn Xuân Phúc, khuôn khổ hợp tác mới của Hiệp định RCEP sẽ góp phần đẩy mạnh tiến trình xây dựng Cộng đồng Kinh tế ASEAN 2025. Có thể thấy phương châm chỉ đạo “Gắn kết và chủ động thích ứng” không chỉ cho năm 2020, không giới hạn trong khu vực. Nếu không có các điểm sáng đó, thế giới, khu vực sẽ ảm đạm, buồn chán.

Việt Nam điểm sáng trong năm 2020: Việt Nam không chế hiệu quả đại dịch COVID-19, làm nên kỳ tích, khi là quốc gia hiếm hoi trên thế giới duy trì được trạng thái “bình thường” trong bối cảnh cả thế giới đang phải căng mình đối phó

với dịch bệnh. Cùng với việc cơ bản kiểm soát được tình hình dịch bệnh, Việt Nam làm tốt công tác phòng chống thiên tai, bảo vệ cuộc sống của người dân và đưa nền kinh tế từng bước hoạt động trở lại trong điều kiện bình thường mới. Điều này giúp GDP năm 2020 của Việt Nam đạt mức tăng trưởng 2,91%², đưa Việt Nam trở thành điểm sáng và là một trong số các nước có mức tăng trưởng cao nhất thế giới. Đây là kết quả ấn tượng trong bối cảnh nền kinh tế trong nước cũng như thế giới chịu tác động tiêu cực của dịch COVID-19 và sự đứt gãy thương mại toàn cầu. Một thành tích đáng ca ngợi nữa là Việt Nam có tín hiệu đáng mừng khi vắc-xin đầu tiên trong nước đã bắt đầu thử nghiệm lâm sàng trên người. Nano Covax là vắc-xin do Công ty Công nghệ sinh học Dược Nanogen nghiên cứu và sản xuất từ tháng 5/2020. Ưu điểm lớn nhất của Nano Covax là đáp ứng miễn dịch tốt, độ an toàn cao, ít tác dụng phụ và có điều kiện bảo quản thuận lợi hơn so với các loại vắc-xin khác.

Như vậy, năm 2020 đại dịch COVID-19 đã tác động mạnh đến Cục diện thế giới, thách thức chủ nghĩa đa phương và quản trị toàn cầu, làm suy giảm quan hệ song phương, đóng băng các giao dịch kinh tế, thương mại, sự thiếu hụt lòng tin chiến lược ngày càng nghiêm trọng giữa các cực, nhất là giữa Mỹ và Trung Quốc. Nhìn nhận và đánh giá chính xác những tác động của đại dịch COVID-19 đến quan hệ quốc tế cũng như Cục diện thế giới có ý nghĩa thiết thực đối với Việt Nam trong việc chủ động xây dựng chính sách và biện pháp nhằm tiếp tục đẩy mạnh hội nhập quốc tế, nâng tầm đối ngoại đa phương để đạt những thành tựu nổi bật. Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Nguyễn Phú Trọng nhiều lần khẳng định: đất nước ta chưa bao giờ có được cơ đồ, tiềm lực, vị thế và uy tín quốc tế như ngày nay.

Một số dự báo tình hình an ninh - chính trị thế giới năm 2021

Năm 2020 chuyển giao cho năm 2021 cả những thông điệp tích cực và tiêu cực. Điều tích cực nhất là thế giới đã có nhận thức chung đầy đủ và khá thống nhất về virus SARS-CoV-2. Các nhà khoa học đang nghiên cứu phát triển vaccine với thời gian nhanh kỷ lục. Các nước tiếp tục đưa ra những cam kết mới để ngăn chặn thảm họa khí hậu. Tổng Thư ký Liên Hợp quốc Antonio Guterres nêu: “Cùng nhau, chúng ta hãy tạo dựng hòa bình giữa con người và với thiên nhiên, giải quyết cuộc khủng hoảng khí hậu, ngăn chặn đại dịch COVID-19 lây lan và biến năm 2021 trở thành một năm của sự hàn gắn”³. Nội dung chính của thông điệp là sự cần thiết phải đổi mới tư duy trong quản trị quốc gia, quan hệ quốc tế, liên kết, kết nối, hợp tác vì lợi ích chung. Còn những dự báo tiêu cực của thế giới trong năm 2021 vẫn là cuộc chiến với đại dịch cùng những hệ lụy, phục hồi kinh tế, ngăn ngừa nguy cơ xung đột, chiến tranh. Ngân sách, chi phí mua sắm chi tiêu quân sự nhiều

² “CEBR: Kinh tế Việt Nam xếp hạng 19 thế giới vào năm 2035” <http://baochinhphu.vn/Kinh-te/CEBR-Kinh-te-Viet-Nam-xep-hang-19-the-gioi-vao-nam-2035/418328.vgp>. Cập nhật 08:59, 30/12/2020

³ “Tổng Thư ký Liên Hợp quốc gửi thông điệp “hàn gắn” trong năm 2021” <https://baotintuc.vn/the-gioi/tong-thu-ky-lien-hop-quoc-gui-thong-diep-han-gan-trong-nam-2021-20201229213732234.htm>. Cập nhật 29/12/2020 22:09

nước vẫn tăng mạnh, báo hiệu những tính toán chuẩn bị xa hơn và là nguy cơ tiềm ẩn xung đột đe dọa hòa bình thế giới. Điều chỉnh chiến lược quốc phòng, an ninh của các nước lớn như Mỹ, Nga, Trung Quốc, chạy đua vũ trang... là những biểu hiện của sự thiếu lòng tin giữa các quốc gia làm cho những thách thức về an ninh, cạnh tranh, đối đầu gia tăng. Ngoài ra, mâu thuẫn trong thời điểm chuyển giao quyền lực và những vấn đề phức tạp bên trong có thể được chuyển hóa ra bên ngoài... không loại trừ tính toán sai lầm có thể dẫn đến xung đột vũ trang, chiến tranh thảm khốc. Trên cơ sở những dữ liệu này, tình hình an ninh - chính trị thế giới năm 2021 được dự báo những nét chính sau:

- Trước tiên, đại dịch và suy thoái kinh tế toàn cầu vẫn tiếp diễn

Mặc dù một số nước đã sản xuất vaccine và đưa vào tiêm chủng rộng rãi trong năm 2021, nhưng công suất chỉ đáp ứng một phần nhu cầu thế giới. Những nước nghèo, chậm phát triển khó mua đủ vaccine nếu không được hỗ trợ. Hơn nữa xuất hiện những biến thể mới của virus SARS-CoV-2 ở Anh, Nam Phi có thể còn ở nhiều nơi khác sẽ gây thêm khó khăn cho phòng chống đại dịch. Mâu thuẫn giữa mở cửa, nối lại hoạt động kinh tế và phong tỏa, giãn cách xã hội, làm gia tăng nguy cơ tái lây nhiễm tại các địa bàn xung yếu. Nếu chủ động phối hợp, phòng chống tích cực trên toàn cầu thì có thể cơ bản không chế được đại dịch COVID-19 trong năm 2021, nhưng ngược lại đại dịch sẽ kéo dài và trầm trọng hơn.

Năm 2021, được dự báo suy thoái kinh tế vẫn tiếp diễn, tốc độ tăng trưởng kinh tế vẫn giảm, chỉ một số ít nước có GDP dương. Giám đốc điều hành của Chương trình Lương thực thế giới (WFP) ông David Beasley nói: “2021 thực sự sẽ là năm thảm họa, dựa trên những gì chúng ta thấy trong giai đoạn hiện nay”⁴. Ngân sách chi cho phòng chống đại dịch, hỗ trợ đời sống, khôi phục sản xuất rất lớn. Nhưng thực trạng này cũng là “mảnh đất tốt” thúc đẩy chủ nghĩa bảo hộ, chủ nghĩa dân tộc cực đoan và cạnh tranh, tranh giành lợi ích. Một số nước lớn lợi dụng gây sức ép, buộc các nước gặp khó khăn về kinh tế phải chấp nhận thua thiệt thương mại, nhượng bộ lợi ích, chủ quyền quốc gia. Bởi vậy, Tổng Thư ký Liên Hợp quốc Antonio Guterres trong thông điệp ngày 29/12 đã nói, 2021 cần là năm để thế giới cùng nhau khắc phục những hậu quả nghiêm trọng của đại dịch, phục hồi những nền kinh tế và cộng đồng bị tổn thương, hàn gắn sự chia rẽ trên toàn cầu. “Cùng nhau, chúng ta hãy tạo dựng hòa bình giữa con người và với thiên nhiên, giải quyết cuộc khủng hoảng khí hậu, ngăn chặn đại dịch COVID-19 lây lan và biến năm 2021 trở thành một năm của sự hàn gắn”⁵.

- Thứ hai, giải quyết vấn đề nội bộ và điều chỉnh Chính sách đối ngoại của Tổng thống Joe Biden sẽ ảnh hưởng mạnh đến an ninh - chính trị thế giới

⁴ Hoài Linh: “Quan chức Liên Hợp quốc cảnh báo năm 2021 'rất thê thảm'“ <https://vietnamnet.vn/vn/the-gioi/quan-chuc-lien-hop-quoc-can-bao-2021-se-rat-the-tham-694998.html>. Cập nhật 05/12/2020 12:07 GMT+7

⁵ “Tổng Thư ký Liên Hợp quốc gửi thông điệp 'hàn gắn' trong năm 2021” <https://baotintuc.vn/the-gioi/tong-thu-ky-lien-hop-quoc-gui-thong-diep-han-gan-trong-nam-2021-20201229213732234.htm>. Cập nhật 29/12/2020 22:09

Điều mà thế giới quan tâm nhất là chính sách ngoại giao, an ninh, quốc phòng của nhiệm kỳ Tổng thống mới. Thông điệp của ông Joe Biden là đưa nước Mỹ “trở lại”, “sẵn sàng lãnh đạo thế giới”⁶, điều này về lý thuyết đánh dấu chấm hết chính sách “Nước Mỹ trên hết” của ông Trump. Nhưng trước tiên, tân Tổng thống Joe Biden phải vượt qua sự chia rẽ sâu sắc trong xã hội Mỹ, đại dịch, suy thoái kinh tế, đối mặt với đa số tối thiểu ở Thượng viện và những “vật cản chính sách” mà Tổng thống mãn nhiệm Donald Trump đã cài đặt trước khi chuyển giao quyền lực. Giới phân tích cho rằng, 4 năm tới nếu Tổng thống Joe Biden không giải quyết kịp thời các vấn đề cốt lõi cả đối nội và đối ngoại mà ông Donald Trump để lại thì “con tàu Mỹ sẽ chênh vênh”.

Căn cứ vào quan điểm, chính sách của Đảng Dân chủ, các tuyên bố, nhân sự đảm nhiệm chức vụ Bộ trưởng Ngoại giao, Quốc phòng, Cố vấn An ninh quốc gia... cùng một số động thái của Tổng thống đắc cử có thể phác thảo chính sách ngoại giao, an ninh, quốc phòng của Mỹ năm 2021 như sau: Tân Tổng thống Joe Biden không thể đảo lộn toàn bộ chính sách theo kiểu “cách mạng”, bởi di sản của chính quyền Donald Trump không chỉ tác động mạnh mẽ đến thế giới mà còn ngấm sâu vào xã hội Mỹ không dễ xóa bỏ và tình hình năm 2021 rất khác so với trước đây. Do đó, “cải cách” là phương án khả dĩ, nghĩa là thay đổi cách thức quan hệ với các đồng minh, đối tác và các nước khác nhằm “đưa nước Mỹ trở lại vĩ đại”. Nước Mỹ sẽ ưu tiên giải quyết vấn đề đối nội, kết hợp “khôi phục” và “cải cách” thận trọng một số lĩnh vực, nội dung chính sách đối ngoại, an ninh, quốc phòng với các đồng minh, đối tác quan trọng ở một số địa bàn chiến lược.

Theo đó, Mỹ coi trọng hợp tác với đồng minh, đối tác để giải quyết các vấn đề nổi cộm, đối phó với các thách thức toàn cầu, nhất là với Trung Quốc, Nga, Iran. Đồng thời theo những phát ngôn gần đây của ông Joe Biden nước Mỹ có thể tham gia trở lại các vấn đề toàn cầu như biến đổi khí hậu, cắt giảm vũ khí hạt nhân, CPTPP⁷... Nhưng chủ trương thúc đẩy hợp tác với đồng minh, đối tác cũng không dễ thực hiện bởi xuất hiện những khác biệt lợi ích trong quan hệ với một số nước. Không ít đồng minh, đối tác của Mỹ có quan hệ khá sâu, thậm chí phụ thuộc vào kinh tế, công nghệ Trung Quốc.

Đến ngày cuối cùng năm 2020, Tổng thống sắp mãn nhiệm Donald Trump vẫn chưa ký dự luật Ngân sách quốc phòng (NDAA) năm 2021 với mức 740,5 tỷ USD, bổ sung nội dung “Sáng kiến răn đe Thái Bình Dương”. Hạ nghị sĩ Mac Thornberry thuộc đảng Cộng hòa, người bảo trợ chính của dự luật NDAA cho rằng “việc thông qua dự luật quốc phòng mới không nên bị trì hoãn chỉ vì các tranh cãi chính trị

⁶ Ông Biden chọn đưa Mỹ trở lại 'lãnh đạo thế giới' <https://tuoitre.vn/ong-biden-chon-dua-my-tro-lai-lanh-dao-the-gioi-20201128221500892.htm>. Cập nhật 29/11/2020 06:05 GMT+7

⁷ Yên Ba: “Trở lại con thuyền!” <https://nhandan.com.vn/tin-quoc-te/tro-lai-con-thuyen--629197/>. Cập nhật 23-12-2020, 15:07

không liên quan”⁸. Nếu dự luật NDAA được phê chuẩn, có nghĩa là Mỹ sẽ tiếp tục chú trọng duy trì sức mạnh quân sự, nhất là ở Tây Thái Bình Dương, bảo vệ lợi ích chiến lược ở khu vực này. Nhưng để khẳng định vai trò lãnh đạo thế giới, Mỹ phải can dự nhiều hơn, hoạt động nhiều hơn, chi tiêu nhiều hơn, trong khi nguồn lực quốc gia suy giảm. Việc Tổng thống Trump quyết định rút quân, giảm sự hiện diện quân sự trong một số cuộc chiến tranh kéo dài, không mấy hiệu quả ở Iraq, Afghanistan..., gây chia rẽ nội bộ, tạo điều kiện cho đối thủ chiếm lĩnh các “khoảng trống”. Vì thế năm 2021, Mỹ sẽ khó hoặc không có bước đột phá nào đối với an ninh - chính trị thế giới.

- Thứ ba, quan hệ Mỹ với Trung Quốc, Nga vẫn căng thẳng

Hai đảng Dân chủ, Cộng hòa và Tổng thống Joe Biden đều xác định Trung Quốc và Nga là đối thủ, thách thức hàng đầu của Mỹ. Tùy lĩnh vực, địa bàn, thời điểm mà đối tượng này hay đối tượng kia nổi lên. Mỹ vẫn sẽ thực thi chính sách cứng rắn với Trung Quốc và Nga.

Với Trung Quốc, chính quyền Biden sẽ duy trì lập trường cứng rắn chống lại Trung Quốc trong khi tìm kiếm hợp tác trong các vấn đề toàn cầu như đại dịch (Tổ chức y tế thế giới - WHO), khôi phục tăng trưởng kinh tế toàn cầu (Tổ chức thương mại thế giới - WTO), biến đổi khí hậu và phi hạt nhân hóa trên bán đảo Triều Tiên. Chính sách của Mỹ với Trung Quốc cũng không thay đổi đột ngột. Trả lời phỏng vấn với New York Times, ông Biden tuyên bố: “Tôi sẽ không có bất kỳ động thái tức thì nào”⁹. Mỹ sẽ tập trung vào hành vi lạm dụng thương mại, đánh cắp sở hữu trí tuệ, cưỡng ép chuyển giao công nghệ, bán phá giá, trợ cấp chính phủ cho doanh nghiệp. Vấn đề Hồng Kông, Đài Loan, Biển Đông, dân chủ, nhân quyền vẫn là con bài của Mỹ. Tổng thống Joe Biden đã nói rõ cách thức đối phó “Chiến lược tốt nhất với Trung Quốc là đưa tất cả mọi người trong chúng ta lên cùng một con thuyền”¹⁰.

Với Nga, Tổng thống Joe Biden không ít lần cho rằng Nga là mối đe dọa lớn nhất đối với nước Mỹ. Mặt trận đối đầu Nga - Mỹ từ năm 2021 có thể được mở rộng, từ tấn công mạng cho đến hình thành các liên minh để gây sức ép trực tiếp với Nga. Mỹ có thể mở rộng không gian tranh giành ảnh hưởng với Nga bằng các hoạt động can thiệp ở Ukraine, Belarus, những quốc gia bị coi nằm trong không gian hậu Xô-viết.

- Thứ tư, Trung Đông - Bắc Phi vẫn là “điểm nóng” trong năm 2021

⁸ “Hạ viện Mỹ vô hiệu hóa quyền phủ quyết của Tổng thống Trump với dự luật ngân sách quốc phòng” <http://www.hanoimoi.com.vn/tin-tuc/The-gioi/987303/ha-vien-my-vo-hieu-hoa-quyen-phu-quyet-cua-tong-thong-trump-voi-du-luat-ngan-sach-quoc-phong>. Cập nhật 08:11 ngày 29/12/2020

⁹ Yên Ba: “Trở lại con thuyền!” <https://nhandan.com.vn/tin-quoc-te/tro-lai-con-thuyen--629197/>. Cập nhật 23-12-2020, 15:07

¹⁰ Yên Ba: “Trở lại con thuyền!” <https://nhandan.com.vn/tin-quoc-te/tro-lai-con-thuyen--629197/>. Cập nhật 23-12-2020, 15:07

Khu vực này năm 2021 vẫn sẽ bị ám ảnh bởi những “di sản của năm 2020”, bao gồm đại dịch đang tiếp diễn, cuộc khủng hoảng kinh tế chưa có dấu hiệu chững lại, xung đột địa chính trị có khả năng bùng nổ thành các cuộc chiến tranh thực sự.

Các cuộc xung đột ở Syria, Afghanistan và Yemen dù “hạ nhiệt” nhưng vẫn đang cướp đi sinh mạng và buộc hàng ngàn gia đình sơ tán để thoát khỏi bạo lực. Sự can thiệp từ nước ngoài, các cuộc không kích, hoạt động đánh bom liều chết và giết chóc để trả thù vẫn đang gây chia rẽ sâu sắc, khiến hòa bình còn xa vời. Trong khi đó, hành động quân sự nhằm vào Iran vẫn là một kịch bản có khả năng xảy ra, đặc biệt là khi một lượng lớn khí tài quân sự Mỹ, bao gồm nhiều tàu chiến chuyên tấn công mục tiêu trên đất liền, đã được triển khai đến vùng Vịnh đối diện Iran, đặt quốc gia này vào tầm ngắm. Các nhóm dân quân trong khu vực chịu sự kiểm soát của Iran hiện vẫn hoạt động bán độc lập, bất chấp cảnh báo từ Tehran. Mỗi nhóm, với mỗi mục tiêu riêng, có thể dễ dàng gây ra phản ứng quân sự từ Washington nếu họ nhắm đến các cơ sở quân đội và lợi ích của Mỹ trong khu vực.

Biến động chính phủ Israel cuối tháng 12/2020 không chỉ là vấn đề quốc gia, mà ảnh hưởng lớn đến khu vực, quan hệ với các nước Arab, Palestine. Những động thái gần đây giữa Mỹ, Israel với Iran, không loại trừ đám cháy bùng phát.

Như vậy năm 2021 tình hình Trung Đông - Bắc Phi vẫn bế tắc, vẫn tiếp tục là “điểm nóng” khó hạ nhiệt. Đặc biệt một số nước Trung Đông - Bắc Phi vẫn phụ thuộc vào sự can dự của các nước lớn nên rất có thể họ vẫn là con bài mặc cả, trao đổi giữa các cường quốc.

- Thứ năm, nhu cầu và động lực mới của liên kết đa phương là niềm hy vọng đem lại hòa bình, an ninh, ổn định thế giới trong năm 2021

Đại dịch COVID-19, cùng căng thẳng, đối đầu giữa Mỹ với Trung Quốc, Nga và các thách thức an ninh toàn cầu khác đẩy nhiều nước sát lại gần nhau, suy giảm lòng tin vào Mỹ. Một quốc gia đơn lẻ có thể sản xuất ra vaccine nhưng lại không sản xuất đủ số liệu cần thiết, do đó hợp tác đa phương là cần thiết để nội địa hóa các qui trình sản xuất trong lĩnh vực này. Xu hướng thay vì cạnh tranh các nước chấp nhận cùng nhau xây dựng các mối quan hệ tích cực, chú ý đến những thành tựu tốt nhất của mỗi quốc gia để tạo nên những đột phá trong sản xuất vaccine đem lại hy vọng mới cho cuộc chiến chống đại dịch toàn cầu.

Đó cũng là sự hợp tác chặt chẽ hơn giữa Ấn Độ với Australia, Nga với Iran, giữa Nga với Trung Quốc trong các vấn đề an ninh, quốc phòng. Tới đây, có thể thêm một số hợp tác an ninh, quốc phòng, khoa học công nghệ, kinh tế. Tuy không đến mức “đồng sàng dị mộng”, nhưng Trung Quốc và Nga có những khác biệt lợi ích, tồn tại trong vấn đề sở hữu, chuyển giao công nghệ quân sự tiên tiến và vùng

Viễn Đông... Do đó, một số chuyên gia, nhà nghiên cứu quốc tế nhận định sự phát triển của mối quan hệ này thành liên minh quân sự là điều rất khó khả thi.

Việt Nam bước vào giai đoạn mới

Năm 2021, dấu mốc quan trọng, mở đầu cho một giai đoạn mới, hướng tới kỷ niệm 100 năm thành lập Đảng và 100 năm thành lập nước. Khó khăn, thách thức và thuận lợi, thời cơ vẫn đan xen. Nhưng thành công vang dội, toàn diện, trọn vẹn và thực chất trong năm Chủ tịch ASEAN, truyền thống đoàn kết, nhân ái trong đại dịch, dự thảo Văn kiện và các hoạt động tiến tới Đại hội lần thứ XIII của Đảng tạo nền tảng vật chất và tinh thần để xây dựng, phát triển đất nước, gia tăng vị thế, uy tín của Việt Nam trên trường quốc tế trong giai đoạn 2021 - 2025 và tầm nhìn đến năm 2030, 2045.

Trong bối cảnh dịch bệnh và an ninh, chính trị thế giới diễn biến phức tạp, khó lường như hiện nay, tín hiệu phục hồi kinh tế thế giới vẫn chỉ là chút “ánh sáng le lói cuối đường hầm”. Thế giới năm 2021 với nhiều mối quan ngại và lo âu nhưng chúng ta không ngừng nuôi hy vọng với suy nghĩ rằng thời khắc khó khăn nhất của thế giới đã qua./.

